

به نام خدا

سایکو آنکولوژی کودکان و نوجوانان:

رویکرد اگزستانسیال و هنر درمانی در بازسازی امید و معنا

مؤلف:

ثریا همتی پور

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۴)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

سرشناسه: همتی پور، ثریا، ۱۳۴۷
عنوان و نام پدیدآور: سایکوانکولوژی کودکان و نوجوانان: رویکرد اگزیستانسیال و هنر درمانی
در بازسازی امید و معنا/ مولف: ثریا همتی پور
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری: ۵۲۶ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۱۱۲-۰
وضعیت فهرست نویسی: فیفا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: سایکوانکولوژی کودکان و نوجوانان
رده بندی کنگره: TP ۹۸۳
رده بندی دیویی: ۶۶۸/۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۸۳۷۶۱۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیفا

نام کتاب: سایکوانکولوژی کودکان و نوجوانان: رویکرد اگزیستانسیال و هنر درمانی در بازسازی امید و معنا
مولف: ثریا همتی پور
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: الهام غفاری
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۴
چاپ: زیر جلد
قیمت: ۷۹۰۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۱۱۲-۰
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

chaponashr.ir

iranpoor.com

بنام خداوندی که عشق و دانش را در هر قلبی می‌پروراند

تقدیم به دکتر مهرداد پاینده، فوق تخصص هماتولوژی و آنکولوژی

ای استاد گرامی، آرام وجود در برابر هیاهوی جهان پنهان بدن،

صفحات این کتاب را به نام تو می‌گشایم؛ کتابی که در آن اندیشه و درمان به هم پیوسته‌اند تا از خاموشی

بیماری به روشنایی امید گشوده شود. تو با تیزبینی علمی و سلوک انسانی، چراغی بی‌صدا در مسیر

پژوهش و بالندگی بیماران می‌افروزی تا هر شکاف آسیب را به نقشه‌ای از بازگشت زندگی بدل کنی. در

این نگاشته، هر واژه یادگار تعهد توست و هر سطر، دعوتی به دیدن ابعاد پنهان وجود است؛ جایی که

درد به فهم و ناامیدی به اطمینان مبدل می‌گردد. تو با تخصص هماتولوژی و آنکولوژی، تصویر زندگی را

از نو می‌نمایی و میان دشواری بیماری‌ها، انسانیت را به پرتو دانش می‌نشانی. این کتاب، هدیه‌ای است

به پاس شور پرسشگری و صبر بی‌پایان تو در جست‌وجوی تشخیص، درمان و بازگشت زندگی. ای کاش

هر سطر این کتاب بازتاب گام‌های استوار تو باشد؛ گام‌هایی که از ترس فرسودگی عبور می‌کند و به سوی

نور امید، پدیدار می‌شود.

دستاوردِ این اثر، تنها معرفتِ علمی نیست؛ بلکه شکرِ انسانی است که از فهمِ عمیقِ دردِ بیماران و همراهیِ

بی‌پایانِ آنان برمی‌خیزد. باشد که صفحاتِ این کتاب، همچون مناره‌ای از انسجامِ علم و انسانیت برای

پژوهشگران، درمانگران و بیمارانِ بی‌کس باشد و تقدیمی باشد به مسیرِ بهبودِ زندگیِ هر بیمارِ دردمند.

با احترام و سپاسِ بی‌انتهای دکتر ثریا همتی پور

فهرست

پیشگفتار	۱۱
مقدمه	۱۳
فصل اول: مبانی سایکوانکولوژی کودکان و نوجوانان	۱۷
تعریف سایکوانکولوژی و جایگاه آن در سلامت روانی کودکان:	۲۱
تفاوت‌های روانشناختی کودکان و نوجوانان مبتلا به سرطان:	۲۷
پیامدهای روانی و هیجانی سرطان در سنین رشد:	۳۲
عوامل محافظتی روانی و اجتماعی:	۳۸
نظریه‌های روان‌شناسی مرتبط با تجربه بیماری در کودکان:	۴۴
تاثیر خانواده و محیط اجتماعی در مواجهه با سرطان:	۵۰
اصول اخلاقی و حرفه‌ای در مراقبت سایکوانکولوژیک:	۵۵
مروری بر مطالعات و پژوهش‌های بین‌المللی:	۶۵
فصل دوم: رویکرد اگزیستانسیال در سایکوانکولوژی	۷۱
مقدمه‌ای بر روان‌شناسی وجودی (Existential Psychology):	۷۵
مفاهیم اصلی اگزیستانسیالیسم: معنا، آزادی، مسئولیت:	۷۹
تجربه بحران وجودی در کودکان و نوجوانان مبتلا به سرطان:	۸۳
مواجهه با ترس از مرگ و از دست دادن کنترل:	۸۷
نقش معنا و هدف در بهبود سلامت روان:	۹۱
کاربرد نظریه‌های اگزیستانسیال در روان‌درمانی کودکان:	۹۵
تلفیق رویکرد اگزیستانسیال با درمان‌های نوین:	۹۹
نمونه‌های بالینی و مطالعات موردی:	۱۰۳

فصل سوم: اصول هنر درمانی در سایکوآنکولوژی ۱۰۹

تعریف هنر درمانی و شاخه‌های آن (نقاشی، موسیقی، بازی، تئاتر): ۱۱۲

تاریخچه و تکامل هنر درمانی در کودکان: ۱۱۵

مکانیسم‌های روانشناختی اثرگذاری هنر بر سلامت: ۱۱۹

انتخاب مدیوم هنری متناسب با سن و شرایط بیمار: ۱۲۴

مهارت‌ها و صلاحیت‌های درمانگر هنری: ۱۲۷

هنر درمانی به عنوان ابزار کاهش استرس و اضطراب: ۱۳۲

نقش هنر در تقویت خودبیانگری و هیجان‌سازی: ۱۳۶

ارزیابی اثرگذاری هنر درمانی در مطالعات علمی: ۱۴۰

فصل چهارم: روان‌درمانی وجودی در کودکان و نوجوانان مبتلا به سرطان ۱۴۹

مدل‌های درمانی اگزیستانسیال مختص کودکان: ۱۵۷

تکنیک‌های کمک به کشف معنا و هدف: ۱۶۵

مواجهه با اضطراب و ترس‌های وجودی: ۱۷۱

تقویت خودآگاهی و مسئولیت‌پذیری: ۱۷۶

مدیریت خشم، غم و سایر هیجانات منفی: ۱۸۳

استفاده از قصه و روایت درمانی در رویکرد اگزیستانسیال: ۱۹۲

تلفیق درمان‌های فردی و گروهی: ۱۹۷

مطالعه موردی و نمونه درمانی: ۲۰۳

فصل پنجم: هنر درمانی کاربردی در سایکوآنکولوژی کودکان و نوجوانان ۲۱۳

نقاشی درمانی: تکنیک‌ها و کاربردها: ۲۱۹

بازی درمانی و نمادسازی هیجانی: ۲۲۴

موسیقی درمانی برای کاهش درد و اضطراب: ۲۳۰

هنرهای نمایشی و تئاتر درمانی:	۲۳۶
تکنیک‌های خلاقانه برای تقویت امید و معنا:	۲۴۱
طراحی جلسات گروهی هنر درمانی:	۲۴۷
ارزیابی پیشرفت درمانی از طریق آثار هنری:	۲۵۶
فصل ششم: بازسازی امید در مواجهه با بیماری	۲۶۵
تعریف و اهمیت امید در سایکوانکولوژی:	۲۷۳
نظریه‌های روانشناسی درباره امید:	۲۸۰
موانع روانی و هیجانی بر سر راه امید:	۲۸۷
تکنیک‌های اگزستانسیال برای تقویت امید:	۲۹۴
نقش هنر درمانی در افزایش انگیزه و امید:	۲۹۸
حمایت خانواده و گروه همسالان در ایجاد امید:	۳۰۷
طراحی برنامه‌های امیدبخش کوتاه‌مدت و بلندمدت:	۳۱۵
فصل هفتم: مدیریت هیجانات و تجربه درد روانی	۳۲۳
شناسایی هیجانات منفی و واکنش‌های هیجانی:	۳۳۰
افسردگی و اضطراب در کودکان و نوجوانان مبتلا به سرطان:	۳۳۸
تکنیک‌های روان‌شناختی برای تنظیم هیجانات:	۳۴۵
کاربرد هنر درمانی در کاهش اضطراب و درد:	۳۵۱
نقش اگزستانسیالیسم در مواجهه با ترس و فقدان:	۳۵۸
حمایت خانوادگی و شبکه اجتماعی:	۳۶۴
ترکیب درمان‌های روانی و جسمی برای مدیریت هیجان:	۳۷۳
تحلیل موردی و ارائه پروتکل درمانی:	۳۸۰

فصل هشتم: برنامه‌ریزی درمانی ترکیبی ۳۸۷

طراحی برنامه ترکیبی اگزستانسیال و هنر درمانی: ۳۹۲

تعیین اهداف کوتاه‌مدت و بلندمدت درمانی: ۳۹۶

انتخاب مدیوم و تکنیک مناسب با توجه به سن و شرایط: ۴۰۵

زمان‌بندی جلسات و ساختار درمانی: ۴۱۴

هماهنگی با تیم پزشکی و مراقبت چندرشته‌ای: ۴۱۸

ارزیابی پیشرفت و تنظیم برنامه‌ها: ۴۲۱

مستندسازی و استفاده از ابزارهای دیجیتال: ۴۲۶

نمونه‌های عملی و پروتکل پیشنهادی: ۴۳۰

فصل نهم: نقش خانواده و حمایت اجتماعی ۴۳۵

تاثیر خانواده بر تجربه بیماری و بازسازی معنا: ۴۴۳

آموزش والدین برای همراهی روانی کودک: ۴۴۸

گروه‌های حمایتی و شبکه‌های اجتماعی: ۴۵۳

ایجاد تعامل مثبت با معلمان و مدرسه: ۴۵۷

مداخله خانوادگی مبتنی بر هنر درمانی: ۴۶۴

مقابله با سوگ والدین و هم‌سالان: ۴۶۷

تقویت مهارت‌های ارتباطی خانواده: ۴۷۱

نمونه‌های موفق مشارکت خانواده در درمان: ۴۷۵

فصل دهم: ارزیابی، پژوهش و آینده سایکوانکولوژی ۴۷۹

روش‌های ارزیابی اثرگذاری درمان‌های اگزستانسیال و هنری: ۴۸۲

ابزارهای سنجش هیجان، امید و معنا در کودکان: ۴۸۶

مطالعات موردی و گزارش‌های علمی: ۴۸۹

محدودیت‌ها و چالش‌های پژوهشی:	۴۹۳
کاربرد فناوری و هنر دیجیتال در سایکوانکولوژی:	۴۹۶
چشم‌انداز نوآوری و تحقیقات بین‌المللی:	۵۰۰
توصیه‌های سیاست‌گذاری و مراقبت بالینی:	۵۰۳
پیشنهادهای راهکارها:	۵۰۷
جمع‌بندی و چشم‌انداز آینده:	۵۱۳
منابع	۵۱۷

پیشگفتار

در طول تاریخ، بیماری‌های صعب‌العلاج کودکان و نوجوانان نه تنها سلامت جسمانی آن‌ها را تهدید کرده‌اند، بلکه تأثیرات عمیقی بر روان، هیجانات و تجربه زیسته آن‌ها گذاشته‌اند. مواجهه با سرطان و سایر بیماری‌های جدی در سنین رشد، فراتر از درد جسمانی، با چالش‌های روان‌شناختی و اجتماعی گسترده‌ای همراه است که اغلب خانواده‌ها و تیم درمان را نیز درگیر می‌کند. کودکان و نوجوانان به دلیل محدودیت در ابزارهای شناختی و هیجانی خود برای بیان ترس‌ها، اضطراب‌ها و دردهای درونی، نیازمند حمایت‌های روانی تخصصی و خلاقانه هستند تا بتوانند تجربه بیماری را با حداقل آسیب‌های روانی پشت سر بگذارند. سایکوانکولوژی به عنوان حوزه‌ای میان‌رشته‌ای تلاش می‌کند با تلفیق روان‌شناسی، روان‌پزشکی و مراقبت‌های پزشکی، مسیر بازسازی روانی بیماران را هموار سازد. اما هنگامی که نگاه صرفاً پزشکی یا روان‌شناختی محدود باشد، اغلب بخش مهمی از تجربه وجودی بیمار نادیده گرفته می‌شود. رویکرد اگزیستانسیال با تمرکز بر معنا، امید، آزادی و مسئولیت، امکان می‌دهد کودکان و نوجوانان در مواجهه با بحران زندگی، حس معنا و کنترل بر زندگی خود را باز یابند و از عمق تجربه خود بهره‌مند شوند. هنر درمانی به عنوان ابزار عملی و ملموس این مسیر، با زبان خلاقانه خود، امکان بیان هیجانات پیچیده، کاهش استرس و تقویت خودبیانگری را فراهم می‌آورد. ترکیب این دو رویکرد، یعنی نگاه اگزیستانسیال همراه با هنر درمانی، به کودکان و نوجوانان کمک می‌کند نه تنها با بیماری کنار بیایند،

بلکه در مسیر بازسازی امید، معنا و کیفیت زندگی، نقش فعال خود را بازیابند و توانمندی‌های روانی خود را توسعه دهند. این کتاب با هدف ارائه راهنمایی علمی، عملی و جامع برای روانشناسان، روان‌درمانگران، پزشکان، خانواده‌ها و پژوهشگران، سعی دارد پل میان تئوری و عمل را ایجاد کند و مسیر بازسازی امید و معنا در سایه‌فناوری کودکان و نوجوانان را روشن سازد، به گونه‌ای که خوانندگان بتوانند از مفاهیم و تکنیک‌های اگزستانسیال و هنر درمانی در عمل بالینی بهره‌مند شوند و تجربه‌های درمانی عمیق و موثر خلق کنند. این اثر می‌کوشد با ارائه نمونه‌های بالینی، پروتکل‌های کاربردی و مرور تحقیقات علمی، بستری قابل اعتماد و مرجع برای مراقبت روانی کودکان و نوجوانان مبتلا به بیماری‌های صعب‌العلاج فراهم آورد و اهمیت توجه به جنبه‌های روانی و معنایی بیماری را در مسیر درمان و بازتوانی به تصویر بکشد.

مقدمه

در سال‌های اخیر، رشد روزافزون بیماری‌های صعب‌العلاج در کودکان و نوجوانان، به ویژه سرطان، توجه جامعه پزشکی و روانشناسی را به سمت نیازهای روانی و معنوی بیماران جلب کرده است. تجربه بیماری در کودکی و نوجوانی، برخلاف بزرگسالان، با پیچیدگی‌های ویژه‌ای همراه است که شامل رشد شناختی محدود، هیجانات ناپخته و وابستگی شدید به والدین و محیط اجتماعی می‌شود. کودک در این سنین نه تنها با درد جسمانی مواجه است، بلکه با اضطراب ناشی از تغییرات بدن، تهدید به مرگ، جدایی از دوستان و مدرسه و اختلال در برنامه‌های عادی زندگی نیز روبه‌رو می‌شود. مواجهه با چنین بحران‌هایی بدون حمایت تخصصی روانی، می‌تواند پیامدهای بلندمدتی بر سلامت روانی، روابط اجتماعی و هویت شخصی کودک داشته باشد.

سایکوانکولوژی به عنوان یک حوزه بین‌رشته‌ای، در تلاش است تا این فاصله را پر کند و با تلفیق دانش روانشناسی، روان‌پزشکی و مراقبت‌های پزشکی، فرآیند مقابله با بیماری را هم برای بیماران و هم خانواده‌های آنان تسهیل نماید. با این حال، بسیاری از مدل‌های رایج سایکوانکولوژی، نگاه محدود به درمان‌های روانشناختی کلاسیک دارند و جنبه‌های وجودی و معنایی تجربه بیماری را در نظر نمی‌گیرند. این در حالی است که مواجهه با تهدید به مرگ و بیماری‌های شدید، فراتر از درمان علائم هیجانی، نیازمند توجه به پرسش‌های بنیادین درباره معنا، هدف و ارزش زندگی است.

رویکرد اگزیستانسیال در روان‌درمانی با تأکید بر مفاهیم معنا، آزادی، مسئولیت و پذیرش مرگ، امکان می‌دهد کودکان و نوجوانان در مواجهه با بحران‌های زندگی، توانمندی‌های روانی خود را بازابند و تجربه بیماری را به فرصتی برای رشد شخصی و معنایی تبدیل کنند. از طریق تکنیک‌های اگزیستانسیال، بیماران یاد می‌گیرند که با ترس، اضطراب و فقدان مواجه شوند و با شناخت توانمندی‌های فردی و کشف منابع درونی، حس کنترل و امید را در زندگی خود تقویت نمایند. در این مسیر، هنر درمانی به عنوان یک ابزار عملی و ملموس، امکان بیان هیجانات پیچیده، کاهش استرس و افزایش خودبیانگری را فراهم می‌آورد. نقاشی، موسیقی، بازی و هنرهای نمایشی، به کودک اجازه می‌دهند تا با زبان غیرکلامی، تجربه درونی خود را بازشناسی و پردازش کند. هنر درمانی همچنین توانایی ایجاد تعامل مثبت با درمانگران و خانواده‌ها را افزایش می‌دهد و بستری امن برای کشف هیجانات و بازسازی روانی فراهم می‌کند. تلفیق رویکرد اگزیستانسیال و هنر درمانی، نه تنها کودکان و نوجوانان را در مواجهه با بیماری حمایت می‌کند، بلکه به آن‌ها امکان می‌دهد تا معنا و امید را بازسازی کنند و مسیر رشد روانی و معنایی خود را ادامه دهند. هدف اصلی این کتاب، ارائه راهنمایی جامع و کاربردی برای روانشناسان، روان‌درمانگران، پزشکان، خانواده‌ها و پژوهشگران است تا بتوانند از نظریه و تکنیک‌های اگزیستانسیال و هنر درمانی در مراقبت روانی کودکان و نوجوانان مبتلا به بیماری‌های صعب‌العلاج بهره‌مند شوند. این کتاب سعی دارد با ارائه نمونه‌های بالینی، پروتکل‌های عملی و مرور تحقیقات علمی، پل میان تئوری و عمل را برقرار سازد و بستری قابل اعتماد برای درمانگران فراهم آورد. خوانندگان با مفاهیم بنیادی سایکوانکولوژی، نقش

خانواده و جامعه، اهمیت معنا و امید، تکنیک‌های هنر درمانی و روش‌های کاربردی روان‌درمانی
اگزستانسیال آشنا خواهند شد. کتاب تلاش می‌کند تا نشان دهد که بازسازی امید و معنا در کودکان و
نوجوانان نه تنها امکان‌پذیر است، بلکه می‌تواند به تجربه‌ای عمیق و تحول‌آفرین برای بیمار، خانواده و
تیم درمان تبدیل شود.

این اثر، از پژوهش‌های بین‌المللی و نمونه‌های بالینی متنوع بهره می‌گیرد تا دانش و تجربه متخصصان را
در قالب یک مرجع کاربردی در اختیار خوانندگان قرار دهد. هر فصل با هدف تقویت مهارت‌های بالینی،
ارائه تکنیک‌های عملی و توضیح مفاهیم نظری، مسیر روشنی برای درمانگران فراهم می‌کند تا با اطمینان
و اثرگذاری بیشتر به کودکان و نوجوانان خدمت کنند.

با توجه به پیچیدگی‌های روانی و معنوی بیماری در سنین رشد، توجه به ابعاد اگزستانسیال و خلاقانه
درمان، می‌تواند کیفیت زندگی بیماران و خانواده‌های آن‌ها را به شکل چشمگیری افزایش دهد. این کتاب
تلاش دارد تا درمان را فراتر از کنترل علائم جسمانی ببرد و با تلفیق معنا، امید و خلاقیت، مسیر بازسازی
روانی و معنایی بیماران را روشن سازد.